

32
1760-1762

N. G. 3.
ACADEMISK Afhandling,
Om
OECONOMISKA Nyttan
Af
Sanna=Gräs,

Med Wederbörandes samttycke

Under

Theolog. DOCTORENS, Oeconomiae PROFESSORENS,
samt Kongl. Svenska Wetenskaps Academiens, och Kongl.
Wetenskaps Societet i Upsåla Ledamots

Herr

PEHR KALMS

Inseende,

Utgifwen och Förswarad

3

Abo Academies Öfre Läro=Sal den 13 April 1772,
på wantig tid för middagen,

Af

JOHAN BLOMBERG,

Österbotninge.

A B O

Tryckt hos JOHAN CHRISTOPHER FRENCKELL.

Råd- och Handelsmannen i Stapel-Staden Wasa,
Adel och Högakträd

Herr **PETTER**
GRANBERG,

Gunstige Gynnare.

Såsom jag ej wid något tillfälle, hwarken wil eller bör utur minnet lämna den synnerliga omwårdnad, och de mångfaldiga wälgjörningar, med hwilka af Herr Rådman jag så rundeligen blifwit ihogkommen, och som böra ledos ifrån Herr Råd- och Handelsmans ädelmod emot des anhöriga och ej af någon min förtjenst; så är det mig nu et särdeles nöje, at offentligen så förklara min ödmjuka erkänsla dertjore. Och som jag finner mig aldeles oförmögen, at någonsin kunna en sådan Herr Råd- och Handelsmans ynnest wedergålla, så anhåller jag ödmjukeligen, det Herr Råd och Handelsman täcktes uptaga denna min första Academiska Lärospån, som jag har äran, at Herr Rådman tilägna såsom et wedermåle af mitt tacksamma sinne, och af den wördnad, hwarmed jag städse under tålsönskan af all sakkhet och förnöjelse lefwer

Adle och Högaktrade

Herr Råd- och Handelsmans

Ödmjukaste tjänare
JOHAN BLOMBERG.

§. I.

Den grundgode och Allwise Skaparen har redan i frän begonnelsen så ymnigt wälsignat detta Jordklot wi bebo, at det på alla ställen öpnar sit bördiga sköte, och derutur frambringar sina dåggande barn det, som til deras nödwändiga behof tjenar, på hwilken ort de ock wistas. När wi tro Naturen wara en hård moder, som intet uti vår Fösterbygd kunde meddela oss nödortigt föda och kläder, så betage wi dermed G:ldi, den ära, som honom tillkommer, och röje vår ofunnogheter, at rättsligen kunna oss til nytta använda dess alster. En rådande skadelig smäkt för det Utländska, och förakt för det wi hatwe hos oss sieltwa, förforsaka merendels, at wi ifrån långt aflägsna orter införskrifwa warer, som wi tro oss ömbärligen behöfwa, då de likwäl ofta äro ei allenast mindre nödiga, utan ock i anseende til vårt Climat ofta skadeliga. Nämnede införskrifning af Utländska warer härör ock ofta därav, at wi intet känna vårt egit Lands producter, utan toga ifrån Utländningen, med kånbar och dryg omskostnad, sådant som Naturen hos oss sielf framaltat.

allstat. Til et mærkeligt prof hårupp³, tånar den wårten; hvars Oeconomiska nytta jag, då jag tänkt utgifwa en Academisk Lärspan, wil mine Landsmän meddeta.

Ånnuets wigt, benägna Läsare, fordrade wål mognare insigt, än jag äger, och större widlyftighet än desse få blad kunna innefatta; men mina fringalkurna wiskor förbjuda mig sådant. Utbeder mig födenskuld den benägna Läsarens blida ondöme.

§. 2.

Mannagräs (som af Botanicis kallas *Festuca fluitans*, panicula ramosa erecta, spiculis subsessilibus teretibus muticis, v. Linné Flor. Svec. 90) har hos oss warit bekant under namn af Swinswingel och Gåsgräs, och först nyligen i Botaniska wetenskapen hos oss blifwit infördt såsom en för människor nyttig mat-wårt. De så kallade Mannagryn hafwa i flere tider blifwit förde til Sverige ut ifrån, i synnerhet ifrån Polen, och brukas ofta hos de förnåma til wålning och andra råtter, för deras wålsmaktighet och södande kraft; men wi hafwa inter hast tillförlätelig kunskap om den plantan, som gifwit oss de Peliska Manna-fröen; därföré låt Herr Arch. och Riddaren von LINNÉ för några år tillbaka inskrifwa fröen deraf genom Herr Professor LUDVIG i Leipzig, dem han i Upsala Academia-Trågård sådde, då af dem et allmänt gräs wårte, eller detta Mannagräs som wårer wiltdt hos oss, på stora sidländta och sumpiga ångar, wid floder och diken, och jämte wågorne i Mogsarwar, på fömliga ställen gansta trodigt, och til en ansenlig myckenhet, och ofta winnogare än någorstädes utom lands, därifrån wi likwål köpa de här af tilredda gryn. Likaledes wårer det i största myckenhet här i Finland. Ju wåtare ången är, ju längre blir gräset, och ofta til 6 à 7 qwarters längd, och bladerna til 3 qwarters, och bland mera.

§. 3.

Fröen uppå detta Mannagräs mogna litet efter Midsommartiden, och i röt månaden, hvilka då böra samlas; Sättet huru de tilredas och brukas, har ingen så tydeligen och omständeligen beskrifvit, som vår tids största Historicus Naturalis Herr Archiatern och Riddaren Von LINNE uti des Ekönsta resa pag. 348 och följande; och som ej så många torde vara ägare af denne bok, så wil jag därifrån meddela hans beskrifning. Man tager en hatt, tröskål, eller oldra hållst et fint wid påß alns bredt såll, som har så små hål, at grynen ej kunna slippa igenom; med detta sållet slår man aren, åt bägge sidor om sig om morgonen bitida, emedan daggen ännu ligger på gräset, eller straxt efter det rågnat, då de mogna fröen med sina skal falla af och falla sig i sållet. På detta sättet kan en person, där det frodigt wärer, på en morgonsiund samla flere kannor. De sålunda samlade kornen, torkas på et lakon i solen, och bewaras. At dese fröen sedan måtte släppa sina skal, och blifwa rena samt gula, så stötas de uti en träd Mortel, som til den ändan göres af en tiöck stäck, hållst Eek, eller i brist där af annat träd, hwilken ofwäntil utholkas til skapnad af wåra annars wanliga och bekanta Mortlar. Rumden af Träsmortelen bör åtminstone wara af 2 quarters diameter i bredd, och 3 i djuplek. Stötarne äro af något hårdt träslag, på bägge ändar runda, och någorlunda spetsiga, samt så tjocka, at man som knappast kan med de 2 första finger gripa om dem; hwardera af dessa stötar äro af 2 alnars längd, men midt uppå något smalare, at man kan hålla om dem med bägge händer.

Stötningen sker, då man lägger en nåsra hackelse i botnen på Mortelen, och däruti en nåsra af de tärkade fröen, åter en nåsra hackelse, då 2 personer ställa sig at stöta alternative, så fort de kunna, dock ej hårdare, än at stöten up-

drages allenast utur halfwa hålet, at ej kornet må håppa ut. Detta fullföljes så länge, at kornen ändteligen mista sina skal eller glumas, då de sedermera rivas och dröftras uti en wana. Sedan man således fått dem tåmmeligen rena, och de swarta fröen på detta sätt wunnits, tages en nåfwa hackelse, och kastas i Mortelen, och en nåfwa swarta fröen, åter en nåfwa hackelse, och den andra nåfwen swarta fröen, ändteligen 3 nåfwen hackelse, hwarpå detta stötes, til deß fröen blifwa gula, då de rivas eller dröftras. Skulle dese fröen icke wara öfweralt gula, lägges en nåfwa af fröen åter igen mellan 2 nåfwar hackelse, då de stötta rivas och dröftras, så at man har dem helt gula. Under stötningen aktas, at man stöter midt i botten, eljest stånka kornen på sidan och spillas, hwilket kunde förekommas, om en liten karm gjordes omkring öppningen och hålet på Mortelen. De gula fröen bewaras sedermera, så länge en will. Efter en Skåppa rånsade gryn, får man merens dels 2 kannor gula gryn. På detta sätt kunde hos oss med ringa möda samlas flera Tunnor Mannagryn, allenast Nation blefwe wan wid denna och ännu nya sådesbörning.

§. 4.

Deßa råfnas ibland gryn nåst in til Sego, gryn för de bästa. Af dese gryn kokas ordinair Wålling, utan at de sändermalas, fastt alla kornen äro hela. När man wil koka et kannefat fullt med Wålling tages därtill allenast 3 The-Koppar mannagryn, hwilka kokas i Wiölk 2½ timma, röres wäl om, då man får en wålling, som är mycket smaktelig nästan som Sego, wålling. En sådan Wålling smakar och söder båt tre ån Hwete; Grynne sänderstötte och malne, gifwa (enligt Herr Arch. och Ridd. von Linnés försåkran) bättre bröd än Hwete; Sköna Pankakor göras ock däraff. Med dese fröens samtande och försåljande kunde de fattiga, som hafwa öfta Stugan full med Bårn, spelsätta dem, och hafwa sin ansenliga

liga winst däraf; Ist förtiga, det de fattiga, äfwen kunde be-
tjena sig af dem til Mat. Wi se, huru Utlämningen, som har
flera Sädesslag och frukter än wi, likwål är så ganska särg-
fälliga, at låta samla dessa, och hafwa sin stora fördel däraf;
Hwi skola wi då wara så dåliga härutinnan?

Uti Dyssland och Välen beredas de på ättskilliga sätt til ~~mat~~.
Understundom taga de $\frac{1}{2}$ af Mannagryn och $\frac{1}{2}$ Hirkgryn, blan-
da tilhopa, och sedan de förwällat dem, slå de mjölk i en gry-
ta, koka up, och då Mjöllen som bäst kokar, sättas förenämnde
de gryn däruti, kokas så wid påh 3 timmar, sedan lägges 1, 2
a 3 äggulor med hwitan däri, samt Säckor och Canel, och så
afredes; detta är en rätt som brukas mycket af de Förnåma.

Börja wi med lika lit samla dese gryn hos oss, som Ut-
lämningen i sit Land gör, så weta och upfinna wäl våra Fru-
entimmer flera sätt, at anwända dessa läckra gryn til Mat.
Detta är förnämsta nyttan af denna Gräsart. Wi wela än-
nu anföra et och annat gagn, en Hushållare äfwen kan göra
sig af det.

Swinen äro ganska begärlige efter detta gräs: man ser
dem därfore wada långt ut i watnet efter det, då de wåta
det både med stjelf och blad. Det lönar fördensfull mjödan,
at samla detta til Wintersföda för dese kreatur: man finner
mångeståds sankta difen och små bäckar så upfulda med det-
ta gräs, at det där står så tätt, som en frodig Råg, Äfker,
man kan där i hast samla ansenligt.

Det tjénar ock til Wintersföda för Kor och andre kreatur;
dock är det för dem ej så begärligt, som skönt hårdwalls Hö;
men altid så wälsmakligt som Starr; om ei mera.

Når seden blifwa mogna äro Väßen mycket sitige, at
hija

böja ned stjelften, och med näbben samla de samma. Samma göra äfwen Anker och Ander.

När Hästar plågas af maskar, plågar Utslänningen gifwa dem at äta agnarne, som warit omkring fröen af detta gräs, och låta Hästarne några timmar därefter blifwa waterna; De försäkra, at detta skal wara et bland de mera tillförlitliga botemedel.

På somliga ställen har man sedt detta göra små Flott hälsmar. Det är en af de wårter sem bidraga til hastigare til landningar, eller at sidor af träsk, samt bäckar, sanko diken m. m. snart up-och igensyllas med jord; ty som det på sådana ställen wårer ganska tätt, så fastager och quarhåller det den jord, slem och annat som nedsköljes från högze ställen.

Bölar, sumpiga ställen, bäckar och diken med gyttig boten, kan man göra mera nyttiga, om man dit förskaffar detta gräs, anten at man sår dit fröen, eller planterar dit några friska rötter af detta gräs, Det utwidgar sig sedan sielst innom så är otroligen, hwarpå man hast flera tydeliga prof.

